

ПРЕДГОВОР

Тази история за Мелстокския хор и неговите отдавна доказали се в традициите на джорджианското¹ псалмопееене музиканти, заедно с някои допълнителни описания на подобни служители в „Двама на кулата, неколцина закоравели образи“ и другаде, е замислена като сравнително достоверен портрет от първа ръка на личностите, привичките и обичаите, широко разпространени сред тези оркестрови състави в английските села отпреди петдесет-шейсет години.

Човек е склонен да съжалява за изместването на тези църковни хористи от един-единствен органист (отначало най-често латернист) или хармониумист² и въпреки някои преимущества по отношение на по-добрия контрол и качество на изпълнението, които несъмнено са налице при наличието на един-единствен музикант, тази промяна започнала да обезсмисля преследваните от духовенството цели, защото довела до отслабване и дори потушаване на интереса на енорияшите към църковните дела. При стария режим, заедно с многобройните млади и невръстни певци, в неделната служба по право участвали между шестима и десетима опитни му-

¹ Джорджианската епоха е периодът в историята на Великобритания от 1714 до 1830–37 г., носещ името на четирима крале с името Джордж от Хановерската династия – Джордж I, II, III и IV. – Б. пр.

² Хармониум (известен още като езичков орган) – музикален инструмент от групата на клавишните. – Б. пр.

зиканти, които се стараели да дадат най-доброто от себе си, за да задоволят разнообразните музикални вкусове на паството. Ала при такъв ограничен музикален състав, какъвто обикновено е сегашният, сведен до съпругата или дъщерята на пастора и учениците или пък до една учителка и нейните подопечни, изчезва нещо много важно – хармонията между различните интереси.

Ентузиазмът на някогашните музиканти трябва да е бил голям и нестихващ, за да ги кара всяка неделя след тежката работна седмица да изминават пеша пътя до църквата, която за повечето от тях се намирала далече от домовете им, независимо от капризите на времето. Обикновено те получавали такова ниско възнаграждение за работата си, че усилията им можели да бъдат обяснени единствено като плод на голяма любов. В енорията, която ми послужи за вдъхновение при написването на тази книга, годишните коледни надници, получавани от музикантите, са били както следва: десет шилинга и вечеря от господарското имение; десет шилинга от пастора; по пет шилинга от всеки фермер и по шилинг от всяко домакинство в селото. Общо сумата възлизала на не повече от десет шилинга на човек годишно и според един стар изпълнител тя стигала колкото да си купят нови струни, колофон³ и нотна хартия (която в повечето случаи разчертавали сами), както и за поправка на инструментите. По онова време те собственоръчно преписвали нотите си вечер след работа, а песнопойките си подвързвали вкъщи.

³ Колофон – вещество с бледожълт до тъмночервен цвят, добивано от смолата на иглолистни растения, предимно борове, и използвано за натриване на струните и лъковете на струнните инструменти. – Б. пр.

Било прието да си записват жиги⁴, рилове⁵, моряшки танци и балади в същата книга, започвайки отзад напред, като някъде по средата на нотната тетрадка мирянската и духовната музика се срещали. Ефектът от това бил доста особен, тъй като текстовете на някои от песните се отличавали с онзи простоват хумор, който нашите дядовци, а вероятно и баби, обожавали, но днес се смята за неприемлив.

Горespoменатите струни за цигулка, колофон и нотна хартия се доставяли от амбулантен търговец, който пътувал от енория на енория, продавайки стоката си, и на всеки шест месеца пристигал в селото. Още се разказват истории за огорчението на цигуларите, когато веднъж трябвало да изпълнят нов коледен химн, но търговецът не дошъл, понеже пътят между хълмовете бил затрупан със сняг, и те се видели принудени да ползват конопени върви и канап вместо струни. Обикновено и самият търговец бил музикант, а често и скромен композитор, и пристигал със собствени песни, които предлагал срещу заплащане на всеки хор. Някои от тези произведения, които сега лежат пред мен, с техните повтарящи се редове, полуредове, частични думи, фуги и интерлюдии, все още стават за пеене, макар че едва ли биха намерили място в песнопойките, които ще откриете в черквите, посещавани от висшето общество днес.

Август 1896 г.

⁴ Жига – старинен британски танц. – Б. пр.

⁵ Рил – шотландски фолклорен танц. – Б. пр.

„Под раззелененото дърво“ бе публикуван за пръв път през лятото на 1872-ра година в два тома. Първоначално романът трябваше да се казва „Мелстокският хор“ и още в най-ранните издания това бе добавено като подзаглавие, понеже бе решено, че името, под което книгата бе добила популярност, не бива да бъде напълно изместено.

Когато след дълга пауза препрочитам историята, неизбежно се замислям, че действителността, от която е изтъкана, е можела да послужи за вдъхновение на много по-различна творба, изобразяваща църковните музиканти, от тази, която държите в ръцете си, с нейните лекомислени, повърхностни и на места дори хумористични глави. Но когато писах романа, обстоятелствата бяха такива, че бе неразумно да си поставям за цел да правя някакво по-задълбочено, съществено и изчерпателно разглеждане на темата. Описанието на Мелстокския хор в следващите страници трябва да остане единствено по рода си, с изключение на редките случаи, когато съм предоставял на читателите си бегли впечатления от тази изчезнала музикална традиция чрез стихове в други произведения.

Т. Х.

Април, 1912 г.

ПЪРВА ЧАСТ

ЗИМА

Глава I

МЕЛСТОК ЛЕЙН

За хората, които живеят в гората, почти всеки дървесен вид има свой собствен глас и характер. При лек полъх на вятъра иглолистните дървета охкат и стенат не по-малко осезаемо, отколкото се люлеят; бодливата зеленика свирука, докато се бори със себе си; ясенът съска между трептенията си; букът шумоли, а гладките му клони се веят нагоре-надолу. Дори лютата зима, която променя гласа на всяко дърво с окапващи листа, не може да унищожи тяхната индивидуалност.

Неотдавна, през една студена и обсипана със звезди коледна вечер, някакъв мъж вървеше по селския път към Мелсток Крос в горската тъма, която нашепваше нещо на съзнанието му. Можем да съдим за нрава му единствено по характера на стъпките му, които бяха пъргави и леки, и по живеца в гласа му, извисен в обичайния за този край благозвучен тон:

„Отиват със рози и лилии
И нарциси жълти в косите
Момците, момите да стрижат овците.“

Самотната пътека, която следваше, свързваше едно от селцата в Мелстокската енория с Горен Мелсток и Люгейт. Мъжът често поглеждаше нагоре. Посребрените стволове на брезите с техните характерни туфи, свет-

лосивите букови клони и осеяните с тъмни цепнатини дънери на брястовете изглеждаха черни и плоски на фона на нощното небе, където белите звезди блещукаха тъй свирепо, че трепкането им приличаше на пърхането на криле. Под нивото на хоризонта горската пътека бе потънала в гробовен мрак. Гъстакът от двете ѝ страни бе толкова плътен, че дори през зимата клоните се сплитаха в свод, а североизточният вятър фучеше през тунела почти невъзпрепятстван от странични пориви.

След като мъжът остави горичката зад себе си и достигна Мелсток Крос, бялата повърхнина на пътеката се показва между тъмните плетове като разръфана по краищата панделка – тази неправилност се дължеше на натрупаните в канавките от двете страни листа.

Песента (многократно прекъсвана от откъслечни мисли, заместили няколко такта, но винаги подновявана от мястото, където е щяла да достигне, ако не е била прекъсвана) сега получи по-осезаем отпор под формата на едно „Ехо!“, дошло от пресечката за Долен Мелсток отдясно на пеещия, току-що подал се иззад дърветата.

– Еееехоооо! – отвърна той, като спря и се огледа, макар да не очакваше да види нещо, което не бе плод на въображението му.

– Дик Дюи, това ти ли си, младежо? – долетя от тъмата.

– Разбира се, че съм аз, Майкъл Мейл.

– Тогава защо не спираш да изчакаш другарите си? И без това съм се запътил към дома на баща ти, а се знаем добре.

Дик Дюи се обърна и продължи тихо да си подсвирква, намеквайки, че не може да прекъсва пеенето си за щяло и нещяло, дори от топли приятелски чувства.

Понеже вече бе излязъл на открито, той се виждаше съвсем ясно на фона на небето, като профилът му изпъкваше като портрет на джентълмен, изрязан от черен картон. Този портрет прие формата на шапка с ниска корона, обикновен нос, обикновена брадичка, обикновен врат и обикновени рамене. Всичко по-надолу бе невидимо, понеже нямаше небе, на чийто фон да се открои.

От мрака долетя тъгрозене на множество разнородни и неравномерни стъпки, катерещи се нагоре по хълма, и след малко от сенките изплуваха един след друг петима мъже с различна походка и възраст, всичките селски работници от Мелстокската енория. Те също бяха загубили своята плътност поради отсъствието на светлина и напредваха на фона на небето като плоски силуети, напомнящи шествие от фигури, изобразени на гръцки или етруски грънци. Това бяха основните представители на Мелстокския енорийски хор.

Първият мъж бе превит и прегърбен, носеше цигулка под мишница и пристъпяше така, сякаш изучаваше проблем, свързан с повърхността на пътя. Това бе Майкъл Мейл, човекът, поздравил Дик.

След него вървеше господин Робърт Пени, дребничък обущар, който, въпреки закръглените си рамене, крачеше така, сякаш този факт му бе неизвестен, с изпъчен корем и поглед, прикован в североизточния отрязък от небето, така че най-напред се появиха долните копчета на жилетката му, а после и останалата част от фигурата му. Чертите му бяха невидими, но когато от време на време въртеше глава, два белезникави полумесеца проблясваха за миг пред очите му, свидетелстващи за факта, че носеше кръгли очила.

Третият мъж се казваше Илякс Спинкс и крачеше изпъчено и отривисто. Четвъртият силует принадлежеше на Джоузеф Боумън, който нямаше отличителни белези извън тези на човешко същество. Накрая вървеше една слаба като летва фигура, която залиташе и се препъваше с едното рамо издадено напред, глава, накривена наляво, и ръце, поклащащи се на вятъра като празни ръкави. Това бе Томас Лийф.

– Къде са момчетата? – попита Дик тази доста разнообразна групичка.

Майкъл Мейл, най-възрастният от мъжете, гръмовно прочисти гърлото си.

– Казахме им засега да си стоят вкъщи, тъй като на този етап не ни трябва, пък и да изберем песните и прочие.

– Татко и дядо Уилям ви очакваха по-рано. Аз току-що обиколих Юлийз Стайл и Холоу Хил, за да си постопля краката.

– Сигурен съм, че баща ти ни е очаквал по-рано! Няма търпение да опита сладкото малко буренце, дето си е наумил да отвори!

– Боже мили! За пръв път чувам за това! – възкликна господин Пени и очилата му просветнаха радостно.

Междувременно Дик припяваше в скоби:

„Момците, момите да стрижат овците.“

– Съседи, ще имаме време да си пийнем хубавичко преди лягане, нали? – обади се Мейл.

– Да, да, ще имаме предостатъчно време да се напием като лордове! – жизнерадостно отвърна Боумън.

Това им прозвуча достатъчно убедително и те продължиха между неравномерно подрязаните живи плето-

ве и стърчащите тук-там дървета, като от време на време подрипваха сред купчините опадали листа. Скоро се появиха блещукащите светлинки на няколко къщурки, съставящи селцето Горен Мелсток, накъдето се бяха запътили, а същевременно лекият ветрец довя слабия звук на коледни камбани откъм Лонгпъдъл и Уедърбъри, енориите от другата страна на хълма. Влязоха в градината през една малка портичка и поеха нагоре по пътеката, водеща към къщата.